K4C 3. DEKL., DIGAMMA-VARTALOT

(päivitelty 19.7.2023)

K KREIKKA https://gen.fi/k.html
K4 KIELIOPPI https://gen.fi/k4.html
K4C SUBSTANTIIVIT https://gen.fi/k4c.html
K4C 3. dekl., digamma-vartalot
https://gen.fi/k4c-3-dekl-9-digamma-vart.html

SISÄLLYSLUETTELO (luonnos)

0. Dokumentteja
1. Taivutus
2. Digamma- eli diftongivartaloisia (Ϝ) sanoja

0. DOKUMENTTEJA

K Kreikka (sivukartta)
https://gen.fi/k.html
K4C Kolmas deklinaatio
https://gen.fi/k4c-3-dekl.html

Aejmelaeus, Lars: Uuden testamentin kreikan kielioppi. Kirjapaja 2008 (LA) § 34 (s. 38–39)
Blomqvist–Toivanen: Johdatus UT:n kreikkaan. Gaudeamus 1974 [2010] (BT) s. 144–145 [146–147]
Etymonline (Online Etymology Dictionary) https://www.etymonline.com/
Liljeqvist, Matti: Uuden testamentin sanakirja kreikka–suomi. Finn Lectura 2007 (MLK)
Mozeson, Isaac E.: The Word. The Dictionary That Reveals the Hebrew Source of English. Shapolsky 1989

1. TAIVUTUS

- kreikan digamma-kirjain (kaksoisgamma, Ϝ, ääntyy samoin kuin englannin w) on kadonnut klassisesta ja koinee-kreikasta, mutta se esiintyy vanhoissa piirtokirjoituksissa – nykyisin sitä käytetään vain kieliopeissa

K4A Kreikan kirjaimet
https://gen.fi/k4a-kirjaimet.html

- digamma- eli diftongivartaloisuus tarkoittaa Ϝ-kirjaimeen loppuvia sanavartaloita, joita edeltää vokaali ε tai ο

• digamma on joko kadonnut kokonaan tai muuttunut diftongeissa esiintyväksi hypsiilon-kirjaimeksi (ευ, ου)

• digamman katoaminen on vaikuttanut supistumia ja muita äännevaihteluja

• omiikron–digamma-kirjaimiin päättyviä sanavartaloita on UT:ssa vain kaksi: βοῦς ja νοῦς

N	βασιλέϝ-ς	βασιλεύς	ἱερεύς
G	βασιλήϝ-ος	βασιλέως	ἱερέως
D	βασιλέϝ-ι	βασιλεῖ	ἱερεῖ
A	βασιλήϝ-ᾰ	βασιλέᾱ	ἱερέᾱ
V	βασιλέϝ	βασιλεῦ	ἱερεῦ
N	βασιλέϝ-ες	βασιλεῖς	ἱερεῖς
G	βασιλήϝ-ων	βασιλέων	ἱερέων
D	βασιλέϝ-σι(ν)	βασιλεῦσι(ν)	ἱερεῦσι(ν)
A		βασιλεῖς	ἱερεῖς

• εύς-päätteiset sanat ovat maskuliineja, joiden sanavartalo on joko εϝ- tai ηϝ-loppuinen

• digamman katoaminen on aiheuttanut yksikön genetiivin ja akkusatiivin päätteissä vokaalien pituuden metateesin eli paikan vaihtumisen: ensimmäisestä pitkästä vokaalista (η) on tullut lyhyt (ε) ja jälkimmäisestä lyhyestä (ο/ᾰ) tullut pitkä (ω/ᾱ) – myös monikon genetiivissä vartalon pitkä eeta on lyhentynyt päätteen edellä

• muissa muodoissa digamman katoaminen on vaikuttanut diftongin

• monikon akkusatiivi on samanlainen kuin nominatiivi – se on muodostettu analogisesti jod-vartaloisten sanojen mukaan

N	βοϝ-ς	βοῦς	νοῦς

G	βοϝ-ος	βοός	νοός
D	βοϝ-ι	βοῖ	νοῖ
A	βοϝ-ν	βοῦν	νοῦν

N	βοϝ-ες	βόες
G	βοϝ-ων	βοῶν
D	βοϝ-σι(ν)	βουσί(ν)
A	βοϝ-ας	βόας

• yksikön akkusatiivin nyy-pääte selittyy sillä, että digamma (supistuneena hypsiilon) on mielletty tässä vokaaliksi, ja siten on käytetty vokaalipäätteisen juuren akkusatiivin nyy-tunnusta

2. DIGAMMA- ELI DIFTONGIVARTALOISIA (ϝ) SANOJA

ᾈντιοχεύς -έως kansallisuussubst. mask. (1x, Apt06_05) antiokialainen
[ᾈντιόχεια 18x Antiokia]

ἀρχιερεύς -εως mask. (122x) ylipappi; Jeesus (Hepr02_17)
[pref. ἀρχι- yli-, ἱερεύς ὁ 31x pappi]
(122x: Matt02_04 +)

βασιλεύς -έως mask. (115x, Matt. 1:6) kuningas
(neljännesruhtinas) – Mark. 6:14
(Messias) – Matt. 21:5
(Jeesus) – Matt. 27:37

βοῦς βοός mask. & fem. (8x, Luuk. 13:15) härkä, sonni; lehmä

γονεύς -έως mask. (20x, Matt. 10:21) siittäjä, isä
[γίνομαι 670x syntyä, tulla joksikin, tapahtua, tulla
< PIE *gene- synnyttää, siittää < hepr. √קנה kana MT v. 84x synnyttää, saada aikaan, hankkia itselleen]
• UT [plurale tantum] γονεῖς -έων 20x vanhemmat

γραμματεύς -έως mask. (64x, Matt. 2:4) kirjanoppinut,
(juutalaisen) lain tuntija, lainopettaja; kirjuri (Apt19_35)

[γράμμα 14x "kirjoitettu", kirjain, kirjoitus, kirje
< γράφω 191x kirjoittaa]
vrt. νομικός 9x lakia koskeva; lainoppinut
νομοδιδάσκαλος 3x lainopettaja

ἱερεύς -έως mask. (31x, Matt. 8:4) pappi
[ἱερός 2x pyhä]
• 1. pappi (juutalainen) – Matt. 8:4
(pakanallinen) – Ap. t. 14:13
• 2. (Kristuksesta) – Hepr. 5:6
ἱερεὺς μέγας: suuri pappi, suuri ylipappi – Hepr. 10:21
• 3. (uskovista) ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ:
Jumalan ja Kristuksen pappeja – Ilm. 20:6

νοῦς νοός mask. (24x, Luuk. 24:45) ymmärrys, mieli, ajatus
• 1. ymmärrys, mieli (ajattelukyky) – Luuk. 24:45
σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός: järkyttää teitä niin,
että ette enää pysty ajattelemaan selkeästi – 2. Tess. 2:2
διεφθαρμένων τὸν νοῦν:
joiden ajattelukyky on tuhoutunut – 1. Tim. 6:5
• 2. mieli (ihmisen henkinen puoli) – Room. 12:2
μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις: heidän
mielensä ja omatuntonsa on saastunut – Tit. 1:15
• 3. ajattelun tulos, ajatus, päätös – Room. 14:5
τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου: kuka voi tietää mitä Herra on ajatellut
– Room. 11:34